

Smedemester Bernhard Holm foran smedjen i midten af 1940'erne. Th. ses en plov til reparation og Niels Peter Hansen Holms honningslynge. (Arkivfoto Gurt Holm)

En gåtur gennem Råby en gang i 1950'erne

Forestil dig, at vi en sommerdag engang i slutningen af 1950'erne, starter oppe på Råby Bakke ved bænken, som smed Bernhard Holm havde lavet. Bakken blev også kaldt "bybakken".

For nemheds skyld sætter vi her husnumre på, dem skriver vi i parentes. Husnumre var der nemlig ikke dengang. De kom først engang i 1970'erne. Jeg håber, vi alligevel kan beholde den historiske stemning. Vi supplerer

desuden med datidens fircifrede telefonnumre.

Vi går nu ned ad bakken, og det er en dejlig sommerformiddag. Den lune, lette sommervind laver bølger i kornmarkerne. På den første gård på højre hånd (Søndre Landevej nr. 40) lige efter transformatorstationen bor Hansigne og Peter Breitenstein. De har både en pige og karl ansat på gården - og har telefon 2238.

Telefonen på Møn

I mange år havde Møn sin egen telefonbog. Møn var Statstelefonområde, hvor det var Post- og Telegrafvæsenet der var ansvarlig for telefonen. Dengang havde man såkaldt partstelefon. Det vil sige, at der var to telefonabonnenter på samme ledning. Man kunne kun ringe én af gangen. Havde man et lige telefonnummer f.eks. 2248 var man partsabonnent med 2249, altså næste *højere ulige* nummer. På telefonerne var en lille rude, som viste hvilket nummer man havde. Det stod med sort. Nedenunder stod den anden partstelefon nummer med rødt. Skulle man ringe til sin partsabonnent skulle man ikke dreje dens nummer, men blot dreje 99! Dengang havde telefonerne nummerskive. Man kunne godt slippe for at være partsabonnent, men det kostede ekstra i abonnement. I midten af 1960'erne ophørte systemet med partsabonnement helt.

Herover en telefon af samme type som blev anvendt på Møn omkring 1960 – en såkaldt M36.

Th. forside af Telefonbog for Møn 1958. I bogen er udstanset faner for hver central: Stege, Damsholte, Fanefjord, Keldby, Budsemarke og Borre. Bogø og Kalvehave er også med, selv om de hørte under KTAS.

første ofre for afmatningen på landet – stigende mekanisering og færre ansatte i landbruget. Selv sagde Frede på mønsk: "Det er fordi, der skal stå *"Brøvsen på pøvsen"*"; altså stå *"Brugsen på posen"*. Han gav således Brugsen skylden for den begyndende butiksdød. I den ende af huset, som vender ud til grusvejen, var butikskloaket.

Vi går videre forbi næste hus, som ligger lidt tilbagetrukket (Søndre Landevej nr. 41). Der bor Peter "Høker". Det var ham, der havde købmandsforretningen ved siden af (i nr. 39) - det var før Johanne, som er hans datter og

Frede overtog forretningen. Først mange år senere erfarede jeg, at Peter Høkers efternavn var Jensen. Han har ikke telefon.

I næste hus, som kun ligger et par meter fra vejen bor Elizabeth (til daglig kaldet "Bette") og Martin Sørensen (Søndre Landevej nr. 41b). De har en datter, Else, som er gift og bor i Fakse. Martin er parcellist. Han har både grise, køer, høns og gæs. Martin og Bette snakker jeg rigtig meget med. Sidste år gav Bette mig til min fødselsdag en chokoladecigar og en æske lommestørklæder, for som hun sagde - så skulle jeg ikke længere bruge ær-

Rutebilen til Råby

Uddrag af Møns Omnibussers køreplan fra sommeren 1959. Råby blev betjent mandage og fredage. Bemærk den sene "Biografbil" om fredagen. Møns Omnibussers lommekøreplan blev fordelt til alle husstande.

Købmanden i Råby var indleveringssted for pakker, der ankom med eller skulle med rutebilen. Når der var pakker, der skulle med rutebilen, satte købmanden et såkaldt stopflag ud ved vejen – så vidste chaufføren, at han skulle ind og hente noget. Stopflaget var et rødt trekantet flag med et hvidt "R" i midten.

Lommekøreplan

MØNS OMNIBUSSER
Telefon 4444

GYLDIG FRA 31. MAJ TIL 3. OKTOBER 1959

TORNESEF - STEEN

Stege-Noret rundt Ruten køres kun onsdage, og fredage der falder på hverdage 27

	43	347		46	348
19 Stege Rutebilst. Alg.	13.00	—	19 Stege Rutebilst. Alg.	16.30	20.35
17 Keldby (købm.)	13.05	—	63 Rødkilde	16.35	20.59
16 Landslød	13.09	—	65 Bødinge (brugsf.)	16.40	21.01
55 Råbylille	13.13	17.58	66 Tøvselde (købm.)	16.44	21.04
69 Pøllerup Kallegrød	13.18	17.56	67 Svendsmark	16.50	21.09
68 Keldbylille (købm.)	13.22	17.59	68 Tøstrup (brugsf.)	16.54	21.12
68 Tøstrup (brugsf.)	13.26	18.03	68 Keldbylille (købm.)	16.58	21.15
67 Svendsmark	13.30	18.07	69 Pøllerup Kallegrød	17.02	21.18
66 Tøvselde (købm.)	13.36	18.13	35 Råbylille	17.07	21.20
65 Bødinge (brugsf.)	13.40	18.17	16 Landslød	17.10	—
63 Rødkilde	13.45	18.23	17 Keldby (købm.)	17.14	—
19 Stege Rutebilst. An.	13.50	18.30	19 Stege Rutebilst. An.	17.20	—

a Rutebiler kommer fra Svendsmark, se plan for ruten Stege-Svendsmark over Råby. b Stationen fortsætter til Bødsen-Klintholm havn over Råby, se planen for denne rute.

Stege-Østmon over Råby
Ruten køres KUN mandage og fredage, der falder på hverdage

	42	44	348		43	347
19 Stege Rutebilst. Alg.	13.00	17.10	20.55a	4 Klintholm havn. Alg.	13.25	17.00
17 Keldby (købm.)	13.05	17.15	—	5 Kranseled	13.30	17.05
16 Landslød	13.08	17.18	—	6 Bødsen	13.35	17.10
55 Råbylille	13.10	17.20	21.20	7 Mandemærk	13.40	17.40
56 Bødsenbjerggrød	13.13	17.23	21.23	8 Bødsen	13.45	17.45
57 Råby	13.18	17.26	21.26	8 Bødsen	13.50	17.50
8 Bødsen	13.23	17.30	21.30	35 Råbylille	13.40	17.53
7 Mandemærk	13.25	17.35	21.35	16 Landslød	13.42	—
6 Bødsen	13.28	17.38	21.40b	17 Keldby (købm.)	13.48	—
5 Kranseled	13.35	17.45	21.45b	19 Stege Rutebilst. An.	13.55	18.30c
4 Klintholm havn	13.40	17.50	21.50b			

a Køber fra Stege over Rødkilde - Noret rundt. b Stegeplan for rute Stege-Noret rundt. c Køber fra Råbylille Noret rundt. Se planen for disse rute.

Der ligger ét hus mere lige ved vejsvinget. Det hedder "Farmers House". Jeg ved ikke hvem der bor der, fordi det ligger længere uden for byen end jeg må gå, når jeg går tur.

"Ned til maskinhuset og ikke længere" siger far, og det ligger jo ud for Frode Dalbys gård.

Jeg kan mærke, at jeg er ved at være sulten. Så jeg må hellere vende om, og se om far også er sulten. Da jeg kommer tilbage til smedjen, siger far, at nu skal vi spise. Når vi har spist, skal far altid have en middagslur, så snart han har hørt "pressens radioavis". Mærkelig opfindelse den radio. Måske kan jeg engang finde ud af hvordan den virker.

Når far sover til middag er smedjen lukket, og det kan være svært for mig at finde på noget at lave.

Far og mor siger, at det ikke længere er noget problem til næste år, for så begynder jeg at gå i skole. Ak ja, jeg troede virkelig at folkeskolegangen var en formalitet, der kunne overstås i en fart, så jeg atter fuldtids kunne komme tilbage og tusse rundt i mit eget lille univers hele dagen lang. Men jeg blev kløgere. Når jeg bliver spurgt, om jeg glæder mig til at gå i skole, har jeg altid før sagt: "Nej!". Men jeg har lært, at jeg *altid* på det spørgsmål skal svare: "Ja". Svaret jeg forkert, bliver jeg nemlig rettet med ordene: "Jo, du gør!"

I Råby skole 1960

Nytåret 1959/1960 indvarslede ikke blot et nyt årti, men var også indledningen til en helt ny livsstil for mig. Efter skolesommerferien 1960 begyndte jeg i 1. klasse i Råby skole.

Jeg havde længe forinden fået ørene tudet fulde med, hvad man ikke måtte, og hvad man måtte i skolen. Bl.a. måtte man ikke tage sine forældre med i skolen. Jeg tror ikke mine forældre var klar over, hvor autoritetstro jeg egentlig var, og hvor bange de havde gjort mig for frk. Smith. Det medførte såmænd og-

så, at da min mor ville følge mig til skolen den første skoledag, insisterede jeg på, at hun ikke måtte. Man måtte ikke have forældre med, det havde de selv sagt, og jeg ville ikke være uvenner med frk. Smith fra den første dag.

Da jeg kom over i skolen, blev jeg overrasket over, hvor mange mennesker der var i skolestuen, både børn og voksne. Da frk. Smith spurgte mig, hvorfor jeg ikke havde min mor med, svarede jeg hende, at jeg ikke troede

Lufffoto fra 1959 af skolen. Skolestuen var i gavlen mod øst tv. i billedet og på pladsen foran skolen var bl.a. en bom til gymnastiske øvelser. Frk. Smith har fået bil, så der er opført en lille garage til den ud mod vejen. Foto Sylvest Jensen Lufffoto, Det kongelige Bibliotek)

Den gamle fremviser fik Hakon solgt til en nystartet filmklub som alligevel ikke fik brugt udstyret.

Det var ikke den eneste landsbybiograf som lukkede i de år. Overalt i Danmark gik det dårligt for de små biografer.

Modernisering er et ord, som jeg godt kan have et meget klemt forhold til. I hele min opvækst har det været ensbetydende med hensynsløs ødelæggelse af, hvad der for mig var gamle værdier. Hvad enten det var kollektiv trafik (f.eks. sporvognene i København eller nedlæggelse af jernbaner) eller nedrivning af smukke, gamle bygninger. Flerefags vinduer i gamle huse blev udskiftet til vinduer med én stor rude. Eller i 1960'erne i de større byer, hvor man rev gamle skønne, om end forsømte huse ned for at opføre grå og grimme betonklodser af samme form som en tændstikæske, i stedet for at restaurere de gamle huse.

Og nu vi er ved emnet modernisering: Uanset hvad man udvikler af nyt til filmforevisning

Starten på arbejdslivet

Det var omkring Skt. Hans 1970, og det var til skoleafslutningen efter 10 klasse. Det var den sidste aften, jeg kunne smykke mig med titlen skoleelev.

Lige inden jeg skulle af sted til afslutningsfesten på Hjertebjergskolen ringede telefonen. Det var elinstallatør Niels Primdahl fra Hjertebjerg (Klintevej 218). Han ville høre, om jeg ikke kunne begynde hos ham som arbejdsdreng om mandagen. Der var så utroligt meget at lave, og den ældste lærling var på skole i 6 uger. Det var ellers meningen, at jeg først skulle begynde hos ham til efteråret, og så

Announce for Borre Bio i Møns Folkeblad 1966.

kan atmosfæren og stemningen fra de gamle landsbybiografer ikke genskabes i en moderne, højteknologisk biograf.

være arbejdsdreng indtil lærekontrakten kunne skrives i foråret 1971.

Jeg svarede med noget, som den dag i dag kan få mine nakkehår til at rejse sig af skræk, nemlig noget i retning af, at jeg egentlig godt ville have sommerferie først – så om jeg dog ikke kunne vente bare en måneds tid med at starte. Primdahl, som var en meget dygtig forhandler, fik mig overtalt til at skære min sommerferie ned til en uge.

Det var således, at elinstallatører måtte have to lærlinge, plus en lærling pr. svend som var